

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Мар'яна Гринців

кандидат психологічних наук,
викладач кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти,

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,

E-mail: linaandtima123@gmail.com

Сьогодні в Україні набирає потужних обертів освітня реформа, невід'ємною частиною якої є інклюзивна складова. Обраний напрям на створення гідних умов навчання для дітей з особливими потребами є кроком до запровадження європейських принципів та стандартів життя. Доступність якісної освіти на всіх її рівнях є вагомим складовою та передумовою забезпечення прав та рівних можливостей у житті кожної дитини з особливими потребами, а відтак і однією з базових цінностей, що їх обстоює ЮНІСЕФ в усьому світі [1].

Впродовж останніх десятиліть чисельність дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає. На сьогодні дітей, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, в Україні понад 1 млн., що становить 12 % від загальної чисельності дітей у країні. Кількість дітей, які охоплені інклюзивною освітою з кожним роком стає все більшою. Тому пошук підходів до активізації розвитку інклюзивної освіти є важливим державним питанням [2].

Аналіз наукової літератури показав, що проблема здобуття освіти дітей з особливими освітніми потребами перебуває в центрі уваги багатьох учених. Одними з перших були: В. Андрущенко, М. Ярмаченко, Е. Андреева, В. Бондар, Т. Ілляшенко, А. Колупасва, Н. Сабат, Є. Ярська-Смирнова, О. Акімова. Значний внесок у формування нових підходів до організації інклюзивного освітнього простору в закладах освіти зробили: К. Островська, О. Ферт, М. Синьов, Р. Ануфрієва, О. Євдокимов, Л. Коваль, Г. Шевцов, тощо.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього закладу. Інклюзивне навчання забезпечує доступ до освіти дітей з особливими освітніми потребами за рахунок застосування методів навчання, що враховують індивідуальні особливості таких дітей. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей; забезпечує рівноцінне ставлення до всіх дітей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

Отримані поза соціумом знання і вміння не можуть допомогти дітям з особливими освітніми потребами цілковито адаптуватися в суспільстві, підготуватися до подолання неминучих життєвих труднощів, а, отже, реалізуватися в повній мірі як рівноправні і повноцінні члени суспільства.

Сьогодні діти з особливими освітніми потребами активно включаються в освітній процес. Вони осягають основи незалежного життя, засвоюють нові форми поведінки, спілкування, взаємодії, вчать виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у розв'язанні проблем, приймати самостійні рішення [3].

Одним з аспектів інклюзивної освіти є забезпечення ефективності навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в закладі освіти. Увага зосереджується на соціалізації дітей цієї категорії.

На думку К. Островської інклюзивна освіта, починаючи із закладу дошкільної освіти, має великі переваги для дітей з особливими освітніми потребами:

- завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей;
- ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами;
- оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально;
- розвиток проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей;
- у дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків із здоровими ровесниками й участі у громадському житті.

Позитивний вплив має інклюзивний простір і для інших, здорових дітей. Вони вчаться: природньо сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей; налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з дітьми, які відрізняються від них; співробітництву; поводитися нестандартно, бути винахідливими, а також співчувати іншим [3].

Найпершими, хто помічає проблеми та труднощі у розвитку дитини є батьки, лікарі-педіатри, вихователі, вчителі. Тому дуже важливо, щоб вони незволікали, нечекали на спонтанне усунення порушення, а звернулися до фахівців. Для цього батькам непотрібно жодних скерувань та дозволів. Вони можуть відвідати інклюзивно-ресурсний центр з власної ініціативи. Чим раніше дитина отримає необхідну допомогу (педагогічну, психологічну, медичну), тим легше буде структура її дефекту, тим краще вона розвиватиметься. Важливо, щоб вихователі і вчителі вчасно помічали проблеми поведінки дітей, труднощі, і радили батькам відвідати спеціалістів, які допоможуть визначити проблему та її причини. Саме вони допоможуть визначити, що спричинило труднощі чи порушення у розвитку дитини, порадять, які умови створити у сім'ї, закладі освіти; нададуть корекційну допомогу. Приймати рішення про заклад для дитини з психофізичними порушеннями мають батьки разом із фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів.

При цьому необхідно врахувати дуже багато чинників, зокрема: категорія аномального розвитку; вік дитини; конкретний діагноз; наявність супутніх відхилень; стан соматичного здоров'я; інтелектуальний ступінь; особливості психічного та фізичного розвитку; потреби та можливості дитини.

Тобто, варто обирати заклад з урахуванням суто індивідуальних особливостей розвитку дитини та потреб родини.

Інклюзивне навчання в закладах освіти вимагають створення спеціальних умов з метою забезпечення виконання корекційно-розвиткового та навчально-виховного процесів дітей з особливими освітніми потребами.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України затверджено, що інклюзивне навчання та виховання може бути запроваджено для наступних категорій дітей: з порушеннями інтелектуального розвитку; з затримкою психічного розвитку; з важкими порушеннями мовлення; з порушеннями зору; з порушеннями слуху; з порушеннями функцій опорно-рухового апарату; з емоційно-вольовими порушеннями та аутичним спектром.

Основними цілями інклюзивної освіти є:

- 1) створення безбар'єрного середовища у навчанні (відкритість і доступність як для дітей, так і для дорослих (чим більше учасників навчального процесу – управління освіти, методичні центри, загальноосвітні, спеціальні та вищі навчальні заклади, інститут післядипломної педагогічної освіти, батьківські та громадські організації тощо – тим успішнішою буде дитина); технічне оснащення навчальних закладів; розробка спеціальних навчальних курсів для педагогів, спрямованих на розвиток їх взаємодії з дітьми із особливими потребами; спеціальні програми, спрямовані на полегшення процесу адаптації, які потребують корекції психофізичного розвитку, у загальноосвітньому навчальному закладі);

- 2) розуміння специфічних чинників, від яких залежить ефективність інклюзії для дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку;
- 3) розуміння ролі індивідуальних асистентів;
- 4) визнання необхідності і ефективності невеликих індивідуальних бесід з дитиною [3].

Для дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти мають бути створені відповідні умови. До них відноситься: регламентоване нормативно-правовими документами фінансове та юридичне забезпечення освітнього процесу; спеціально підготовлений для роботи з «особливими» дітьми кадровий ресурс інклюзивного навчального закладу; матеріально-технічна база для створення безбар'єрного середовища (пандуси, підйомники, спеціально обладнані туалети, кабінети лікувальної фізкультури, психомоторної корекції, кімнати для логопедичних і корекційних занять, спортивна зала, тощо); адаптовані навчальні плани й програми занять, складені спеціалістами, педагогами; необхідний роздатковий і дидактичний матеріал для занять із дітьми.

Робота в інклюзивному середовищі освіти вважає С. Миронова, має відповідати наступним принципам [4, с. 54]: визнання факту, що кожна дитина – це особистість; забезпечення персоналізації індивідуальних розвивальних програм, тобто складання програм з урахуванням потреб окремо узятій дитини в рамках спільної активної діяльності і загальних цілей навчального закладу; накопичення цінного методичного досвіду для надання дітям підтримки в навчанні, розвитку і активній участі в житті; відповідна диференціація стратегій навчання для забезпечення доступу до загального навчального плану, що відповідає віку дитини; забезпечення постійної адаптації закладу освіти до потреб дитини.

У закладах освіти планування корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку передбачає знання наступних чинників: особливості дітей з відхиленнями в розвитку; соціальні чинники розвитку; форми, методи, прийоми фізичної, розумової, етичної, трудової, естетичної, екологічної освіти; нормативні показники функціонального і психічного розвитку дитини; основи індивідуального підходу до дітей з урахуванням їх мотивації, здібностей і схильностей; основи психотерапевтичної роботи, закономірностей цілісного педагогічного процесу, сучасних психолого-педагогічних технологій, технологій корекційно-розвиткового навчання

Інклюзивний підхід сприяє вирішенню проблем освіти, виховання і соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Обмежені можливості здоров'я не означають обмежені можливості. Інклюзивна освіта передбачає індивідуалізацію навчання і комплексний соціальний та психолого-педагогічний супровід дитини.

Теоретичне обґрунтування проблеми організації інклюзивного навчання у закладах освіти дозволяє стверджувати про те, що основою інклюзивної освіти в Україні можуть стати центри розвитку дитини, які повинні мати для цього суттєвий потенціал, а саме: висококваліфіковані кадри, які володіють сучасними методиками й технологіями навчання (корекційні педагоги, психологи, логопеди, соціальні працівники, тощо); незначну кількість дітей у класах, що дозволить здійснювати індивідуальний підхід до кожного; досвід соціалізації та адаптації дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку у суспільство.

Тому на часі розробка теоретичної моделі інклюзивного простору в закладах освіти, результатом якої має стати розвиток здібностей дитини, створення системи підтримки, орієнтування на «функціональну норму» при організації навчання, а також залучення батьків до процесу навчання та виховання своїх дітей [1, с. 54].

Отже, інклюзія – це спосіб мислення та дії, який дає змогу кожній особі почуватися в соціумі прийнятою, цінною та захищеною. Тому інклюзивна освіта в Україні набуває розвитку на всіх її рівнях, удосконалюється нормативно-правова база, специфіка діяльності

фахівців соціально-педагогічної сфери у закладах освіти, широкої поінформованості набуває серед населення, обізнаності, ерудиції, глибоких спеціальних знань і практичних умінь.

Список використаних джерел:

1. Бондар В. І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів для його реалізації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2010. Вип. 15. С. 39–42.
2. Дегтяр Г. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній освіті. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 1 (49). С. 250–255.
3. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.-метод. посіб. / Патрикеева О. О., Софій Н. З., Луценко І. В., Василяшко І. П.; під заг. ред. В. І. Шинкаренка. Київ: ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2011. 96 с.
4. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2015. 236 с.